

הוריית בית דין גדול, הוריית בית דין קטן²⁰. ויפה פירש במראה הפנים שהדברים עונים על ריש ה"ז שם: הורו בית דין של אחד השבטים וכו', ור' יוסי בר' בון שאל כאן את השאלה על כהן משיח, אם הורייתו מתבטלת ע"י הוריית בית דין גדול דווקא, או אפילו ע"י בית דין קטן. ועיי"ש בנועם ירושלמי, ולהלן פ"ב סה"א, וה"ד שם, מ"ז ע"ג.

ואנו מעירים על כך מפני החשיבות המיוחדת של פסקא זו. מסדר הירושלמי מעיר תכופות שר' יוסי בר' בון אמר מה שאמר כן (=כאן), או הכא, והכוונה כנראה, שחכמים אחרים נתנו ונשאו באותו דבר בסוגיא אחרת. והואיל והענין לא נתפרש כהוגן²¹ נביא כאן את כל המקומות הנוגעים לנידון דידן.

תרומות פ"י סה"ג, מ"ז ע"א: ר' יוסי בי ר' בון אמר אילין שמועתא הכא וכו'. וכ"ה ("הכא") גם במקבילה בערלה פ"ב ה"ה, ס"ב סע"א²², בכ"י רומי ובנוסח הר"ש סיריליאנו. אבל במקבילה בע"ז פ"ה סה"ג, מ"ד ע"ג: ר' יוסי בי ר' בון אמר שמועתא כן. הרי לך ברור ש"כן" פירושו: כאן, הכא, ולא פה, הכין.

שביעית פ"ג, ל"ד ע"ג: ר' יוסי בי רבי בון אמר אילין שמועתא דהכא דתנינן ר' לעזר בן עזריה וכו'. ובמקבילה במו"ק פ"א ה"ב, פ' ע"ב: אילין שמועתא דהכא דתנינן תמן וכו'. וקרוב בעיני שצ"ל בשני המקומות: אילין שמועתא דהכא תמן, דתנינן ר' לעזר וכו'. כלומר, השמועות האילו (המאמרים של ר' ירמיה ור' בון בר חייה) שנשנו הכא (כלומר, בשביעית) אמר אותן ר' יוסי בר' בון שם (כלומר, במו"ק)²³. אבל בשביעית בכ"י רומי גרס "הכא" (במקום "דהכא"), ולפי גירסא זו אין צורך בשום הגהה, וכוונתו שר"י בר' בון אמר את השמועות הכא, כאן, בשביעית (ולא במו"ק). ובמו"ק צ"ל, כמו שהגהתי (תמן, דתנינן, במקום: דתנינן תמן, והסופר כתב באשגרה הרגילה). ואין צורך עכשיו לומר שהסוגיא במו"ק נעתקה בלשונה מירושלמי שביעית, עיין מ"ש בהערה²³.

וכן להלן בשביעית שם פ"י, ל"ט ע"ד: ר' יוסי בי ר' בון בשם ר' שמעון

20 ויש כאן קיצור לשון המצוי במקורות, עיין, לדוגמא, במשנת זבחים פ"א, בהוצ' הבבלי צ"ג ב' ועיי"ש במשנה צ"ג א', ובדקדוקי סופרים שם, עמ' 179, הערה ו'.

21 עיין מ"ש ר"י לוי במבואו המצויין לפ"א של ירושלמי ב"ק שהוציא לאור, עמ' 18.

22 לפנינו בר"ז שם בטעות ברורה: אילין שמועתא ה ד א.

23 ולפ"ז נעתקה הסוגיא במו"ק מירושלמי שביעית בלשונה, כרגיל בירושלמי. אבל עיין מ"ש להלן בפנים בשם כ"י רומי.

בן לקיש אמר שמועת' ²⁴ כן. ויטבול אותה ביערת הדבש. מה נן קיימין אם במחוברת לקרקע וכו'. והנה בשבת פ"י ה"ג י' סע"ג: אמר ר' יוסי בר' בון ולא פליגין ²⁵ וכו', והרודה חלות דבש חייב משום קוצר. והפירוש בירושלמי שביעית הוא שר' יוסי בר' בון אמר את השמועה ואת הבאור בענין רודה חלות דבש בשבת כאן, הכא, ולא בשבת.

וכן בירושלמי ע"ז פ"ב סה"א, מ' סע"ג: היתה חכמה? ייבה כ"י דמר ר' יעקב בר' אחא בשם ר' יוחנן אם היה רופא אומן מותר. והכא אם היתה חכמה מותר. ובשרידי הירושלמי שם, עמ' 272, שורה 18, נוסף אחר "אם היתה חכמה מותר". ר' יוסי ביר' א' אנון שאילתא כן ²⁶ ... מה מותר. ואף כאן פירשו שר' יוסי בר' בון אמר אנון (=אינין, אילין) שאילתא כן (=כאן, הכא), כלומר שאל את השאלות בין אם מותר להתרפא מרופא גוי אומן, ובין אם מותר להשתמש במיילדת גויה, אפילו כשהיא מכניסה את ידה לפנים, אם היא חכמה.

ובירושלמי פאה פ"ג ה"ח, י"ז ע"ד: ר' יוסי בי ר' בון בשם ר' יוחנן אמר שמועתה כן, מי שאין לו קרקע פטור מן הוידוי וכו'. ובמקום זה אפשר לפרש בריווח שהכוונה שהוא אמר את השמועה הכין, כלומר שלא כר' יוסי לעיל שם, עיי"ש. אבל לאור כל מה שהבאנו לעיל מסתבר יותר שאף בפאה פירשו שאמר את השמועה כאן, הכא, ולא במסכת בכורים. ובאמת בירושלמי ²⁷ "כן" במשמעות "כאן" ²⁸ מצוי יותר מאשר במשמעות "הכין". ומכל הפיסקאות שהבאנו לעיל נראה שהגהתי בירושלמי הוריות שהתחלנו בו, הגהה של אות אחת, היא כמעט וודאית, אעפ"י שהיא מתנגדת לכ"י לידן ולנוסח הנספח.

נסכם את דברינו. בירושלמי הנספח לבבלי הוריות נשאר לנו בדפוס שריד אחד של מסכת שלימה ²⁹ מנוסח אחיד ובלתי מנומר. ומתוכה אנו למדים על שיטת העבודה של המגיה-העורך של כ"י לידן בהכינו את כתב

24 כ"ה בכ"ר שם. ובכ"י לידן: שמועה, והמגיה תיקן: שמעה יתה, וברור שאף בכ"י לידן צ"ל: שמועת.

25 כלומר, ר' אליעזר והחכמים כולם מודים בעמוד ששף עליו את העור שהוא חייב, עיין לעיל שם.

26 עיין לעיל הערה 19.

27 במאמרים הארמיים והמעורבים מארמית ועברית.

28 ועיין במבוא לנוסח המשנה להרי"ן אפשטיין, עמ' 1236 ואילך.

29 מסכת שקלים אינה באה בחשבון כלל, ואין לך מסכת בירושלמי שהנוסח שלה מורכב ומעורב כמסכת זו.

היד לדפוס, ואת הערך האמיתי של נוסח הירושלמי בהוצאות שלנו. סוף דבר, תלמודא דבני מערבא עדיין מחכה לגואלו, ויהי רצון שנזכה לראות אותו בעינינו.

נספח

לעמ' 302 (פ"ב, הערות 15—18). עכשיו יצא ספרו של מהר"ן אפשטין ז"ל ^{אוצר החכמה} "מבואות לספרות האמוראים", ובעמ' 391, הע' 8, נעתקו כל דבריו ב"על הירושלמי", עמ' 80, שצינתי להם גם בתרביץ ש"ב, עמ' 110—111, והרי"ן אפשטין בעצמו ציין להם (תרביץ ש"ג, עמ' 130, הע' 10) בשמי, וחזר מפירושו שכתב עכשיו בספרו הנ"ל, עיי"ש.

ואשר לירושלמי פיאה פ"ח שהרינ"א הוסיף בתרביץ שם, הרי מסרתי את הדברים הללו לתרביץ כתיקון והשלמה להערתי בתרביץ ש"ב עמ' 110 הנ"ל, אלא שהרינ"א ז"ל הראה לי שאף הוא עמד על הוספה זו, ולפיכך הכניסה בהערה שם. אני מעיר על כך, מפני כבודו של הרינ"א ז"ל; הוא רשם את הדברים לעצמו כזכרון דברים, ולא עלה על דעתו שהדברים יתפרסמו אחרי פטירתו ז"ל שלא בשם אומרם; תדע לך שהוא כן שבירושלמי סוטה פ"ט לא הזכיר כלל את השינוי שבכ"ל.

בספרו הנ"ל שם הוסיף מקום חדש שלא העירותי עליו, והוא ירושלמי "כתובות כ"ז רע"ד: מהו שיהא להן, בתנאי כתובה פשיטא לי באנוסה וכו' — צ"ל: כתו' כתה פשיטא לי". קשה להאמין שהדברים (והפיסוק בכלל) יצאו מעטו של הרינ"א ז"ל, ואם יצאו אין כאן אלא פליטת הקולמוס, עיין מ"ש הרי"ן אפשטין בתרביץ ש"ג, עמ' 22, הע' 13, ומ"ש בהלכות הירושלמי להרמב"ם, עמ' מ"ח, ואין הדברים עניין כלל לנידון שלפנינו.

לעיל עמ' 300 (פ"ב ד"ה פ"ב סה"א, מ"ו ע"ג, ובהע' 13 שם) העירותי שאין "כולן" שבנוסח הירושלמי אלא "כלון". בירושלמי תרומות פ"א ה"א, מ' ע"ב: כלום למדו לתרומה גדולה וכו'. אבל בכ"ל שם: כל לו למדו וכו'. והעיר הרי"ן אפשטין בספרו הנ"ל, עמ' 441, הע' 11, שצ"ל: כלום (= כלום, כבסורית א"י וכו'). כתיב זה נמצא גם במקורות שלנו, וכן במכילתא דרשב"י הוצ' אפשטין—מלמד, עמ' 207, שו' 7: שאין לו בו הנאה של כלום. וכן לעיל שם, עמ' 179, שו' 3: נקי מדמי שלו כולו, וצ"ל: מדמי של כלום, עיי"ש בשנו"ס. ולפיכך נראה שגם בירושלמי הוריות ותרומות הנ"ל צ"ל: כלון (= כלום, כלום).